

De eerste diplomaat die het wél lukte

In 1972 werd Henry Kissinger door de toenmalige Amerikaanse president Nixon naar China gestuurd om de Sino-Amerikaanse relaties nieuw leven in te blazen. Met deze missie kwam Kissinger in een zeer fascinerende wereld terecht: het China van de jaren zeventig dat de deur naar het Westen langzaam openzette. *Over China* is zijn overzicht

van hoe het Chinese wereldbeeld door de eeuwen heen de huidige diplomatieke banden van het land heeft geschapen. Kissinger, een niet onomstreden persoonlijkheid, heeft met *Over China* een niet onomstreden boek geschreven.

DOOR JUDITH VAN DE BOVENKAMP

Wei-qi-tactiek

Het Rijk van het Midden heeft zichzelf vanaf het ontstaan van de eerste Chinese beschavingen gezien als middelpunt van de wereld. De Chinese keizer was een afgevaardigde van een hogere macht waar geen andere heerser zich mee kon meten. China kon zichzelf lang op deze manier blijven zien, omdat het land lange tijd inderdaad vrijwel niet in aanraking kwam met beschavingen die zich konden meten met de Chinese. Naburige landen werden geacht de almacht van het Chinese keizerrijk te erkennen. Indien zij dit niet deden onthield China zichzelf simpelweg van contact met deze staten. China zocht zelf niet actief internationale betrekkingen op en mengde zich niet in externe zaken van andere landen. Als volkeren van buitenaf naar China kwamen werden deze geacht

om als tribuutstaten erkenning aan het Chinese hof af te leggen door het brengen van giften en het maken van de kowtow - een buiging waarbij het voorhoofd driemaal de grond raakt - voor de Chinese keizer. Gelijkaardige diplomatieke relaties bestonden niet binnen dit Chinese wereldbeeld. Als er toch - in Chinese ogen barbaarse - volkeren weigerden zich aan dit Chinese wereldbeeld te conformeren, kon China deze lange tijd op afstand houden met de zogeheten Wei-qi-strategie. Die hield in de tegenstander zo lang mogelijk ontwijken, confrontaties uit de weg gaan en, mocht dit niet lukken, tegenstanders zoveel mogelijk tegen elkaar uitspelen. Als dit ook niet lukte, dan diende de tegenstander zoveel mogelijk omsingeld en geneutraliseerd te worden, om zo min of meer opgenomen te worden in de Chinese samenleving. Dit is China onder meer gelukt na de invasie van de Mongolen, en na de overwinning door de

Manchu's die de Qing-dynastie hebben gesticht en China als buitenstaanders ruim 250 jaar lang op een zeer Chinese manier hebben bestuurd. De strategie van het ontwijken werd ook toegepast toen de eerste westerlingen zich aan het begin van de negentiende eeuw meldden aan het Chinese hof. De eerste Britse diplomaat die als taak kreeg om een handelsrelatie met China op te bouwen verdwaalde hopeloos in de wirwar van Chinese tactieken, die het Westen totaal onbekend waren. De tweede en derde diplomaat waren eveneens niet erg succesvol. Pas toen het Britse geduld op was en China aangevallen werd, bleek ineens dat het 'superieure' Rijk van het Midden op militair gebied hopeloos achterliep op het 'barbaarse' Westen.

Unificatie versus excessen

Deze tactiek die Kissinger beschrijft in de inleiding van het boek blijft de rode draad in zijn verhaal. Ook Kissinger kwam met deze strategie in aanraking toen hij in de jaren '70 van de vorige eeuw, als eerste diplomaat na een breuk van twintig jaar in de Sino-Amerikaanse diplomatieke betrekkingen, China opzocht. De dooi van de Koude Oorlog zette langzaam in en China zette haar eerste stappen op weg naar de supermacht die het tegenwoordig is. Veertig jaar na dato komt Kissinger met zijn langverwachte terugblik en reflectie op deze periode. Kissinger geeft aan dat Mao Zedong, een aanhanger van de Weiqi-strategie, tot de conclusie was gekomen dat China opnieuw dreigde te worden ingesloten door omliggende buurlanden. Door toenadering te zoeken tot de kapitalistische vijand bij uitstek, de VS, werd nabije tegenstander de Sovjet-Unie geïsoleerd en werden Japan en India geneutraliseerd. Volgens Kissinger zijn de oude strategische Weiqi-tactieken anno 2012 nog steeds terug te vinden in de Chinese betrekkingen met het buitenland, en dan met name in de relatie met Pakistan tegenover India, en in de relaties met Iran en Noord-Korea.

Kissinger is niet alleen nauw betrokken geweest bij het vestigen van de eerste diplomatieke relaties met China na de Koude Oorlog, maar was ook

getuige van de worsteling die de toenmalige Chinese machthebbers hadden met de daarop volgende roep om democratie naar westers model. Volgens hem konden de Chinezen de Amerikaanse reactie op het neerslaan van de studentenprotesten van 1989 niet begrijpen. China mengde zich niet in de interne aangelegenheden van andere landen, waarom hechtte de VS dan zoveel waarde aan een gebeurtenis waarbij geen interne Amerikaanse belangen op het spel stonden? Deze reactie is volgens hem eveneens terug te voeren op de Weiqi-strategie. Omdat Kissinger een nabije getuige was van de strijd die Deng Xiaoping had gevoerd om China open te stellen voor meer invloeden van buitenaf en economische hervormingen, had hij naar eigen zeggen meer begrip dan de meeste Amerikanen voor de acties van Deng in 1989. Dit is iets dat Kissinger wel wordt verweten. Daar komt bij dat Kissinger zich in zijn boek lovend uitlaat over Mao Zedong. Kissinger maakt de bekende vergelijking tussen Mao en Qin Shi Huangdi, de keizer die China tijdens de Qindynastie met brute kracht verenigde. De excessen van beide machthebbers zouden niet opwegen tegen de unificatie en voorspoed die zij China daar uiteindelijk mee hebben bezorgd.

Kissinger was tijdens zijn diplomatieke loopbaan een markante persoonlijkheid en staat nu op 88-jarige leeftijd nog aan het roer van een internationaal adviesbureau. *Over China* is niet zijn eerste publicatie van formaat en los van of men zich dan al niet kan vinden in Kissingers visie op het China van vroeger en nu: *Over China* is een vrijwel alomvattend overzicht over de Chinese buitenlandse betrekkingen door de jaren heen. Hoewel Kissinger zichzelf in zijn eigen relaas wel erg voor laat komen als een *insider*; de eerste buitenlandse diplomaat die het wél is gelukt om een relatie met China op te bouwen, kan iemand die op zijn leeftijd dergelijke publicaties over een steeds veranderende samenleving als China weet te produceren niet zonder meer worden genegeerd. En dat is misschien ook wel niet de bedoeling.